

Recenzió

Jon E. Fox (2004) „*Missing the Mark: Nationalist Politics and Student Apathy*”
(Célt-tévesztve: Nacionalista politikák és diákok apátiája) *East European Politics and Societies*
Vol. 18. No. 3. p. 363–393 ISSN 0888–3254 tanulmányáról

Két szempontból is érdemesnek tűnik felfigyelni a Jon E. Fox által jegyzett írásra. Egyrészt Fox azon kevés külföldi szerző közé tartozik, akik a romániai nacionalizmus kérdésköre kapcsán nem „felülnézetből” az „egész román társadalomra” fókuszálnak (mint például Verdery, 1996 vagy Kligman, 1998), hanem a nacionalizmusnak egy jól körülhatárolható társadalmi kategóriára gyakorolt hatását vizsgálják. Másrészt viszont a tárgyalt kérdéskör, illetve az általa elemzett népszerűség révén a tanulmány mintegy betagozódhat (na) a helyi (értsd kolozsvári) politikai kultúra-kutatások sorába (lásd például Magyar-Péter, 1997 vagy Kiss-Sólyom, 2000; Péter, 2000; Gál-Borus, 2001; Sorbán, 2002). A *Missing the Mark* tehát arra keres választ, hogy a kolozsvári román és magyar egyetemisták miképpen „fogyasztják” a nacionalista politikákat, azaz milyen hatással van a környezeti nacionalista klíma a diákok személyközi (implicite interetnikus) kapcsolataira, attitűdjeire, mindennapi életére. Fox tanulmánya empirikus, gerincét egy 1200 elemzésű mintán végzett kérdőíves felmérés képezi, amit formális interjúzásból, valamint résztvevő megfigyelésből és informális beszélgetésekből származó puha adatokkal egészített ki. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy ez évi megjelenése ellenére az eredmények 2000-re vonatkoznak és akkorra érvényesek (Időközben a terepen – Kolozsváron – a kérdéskör szempontjából jelentős politikai és társadalmi változások következtek be: Funar polgármester elvesztette a polgármesteri székét, a politikai spektrum átalakult, és ennek következtében a nacionalista klíma erőssége is mérhetően gyengült, a nemzetszínű zászlók és padok eltűnőben vannak, valamint Kolozsváron létrejött egy önálló magyar magánegyetem is).

A tanulmány szerkezetén jól látszik, hogy elsősorban a romániai belpolitikai viszonyokat alig vagy csak kevésbé ismerő angol olvasóközönség számára készült, mert az inkább leíró-feltáró jellegű írás felszínesen kontextualizált: csupán „a Kolozsvárra jellemző” nacionalista politikák olyan vizuális megnyilvánulását – szerintünk inkább kellékeit – említi, mint a nemzetszínű zászlók vagy padok, illetve a főtéri archeológiai ásatások eredményét, a „gödröket”.

A szerző – aki ebben a tanulmányában a kolozsvári egy évig tartó terepmunkájának fő eredményeit foglalja össze – elméleti keretként Gramson *Talking Politics*-ában definiált modelljét alkalmazza. Szerinte az egyének a mindennapi életben a politikai természetű események és tények vonatkozásában elsősorban a médiák által kialakított és közvetített „interpretatív csomagokat” használják, vagyis értelmezéseik keretét, formáját és tartalmát egyaránt a médiákból merítik. Fox tehát azt vizsgálja, hogy a kolozsvári román és magyar nemzetiségű egyetemisták kutatásának pillanatában a közre vonatkozó aktuális kérdéseket milyen mértékben értelmezik nacionalista keretben. Kiindulópontként a priori elfogadja azt az alapfeltevést, hogy a kolozsvári közbeszédet egy nacionalista diskurzus jellemzi.

Fox módszertanilag a következőképpen jár el: megnevezi azokat a tematikákat, amelyek a nacionalista diskurzust strukturálják, s a továbbiakban ezeket a toposzokat a nemzeti politikák megnyilvánulásaiént kezeli. Ezek a következők: a kolozsvári önálló magyar állami egyetem kérdésköre, a magyarellenességéről elhíresült kolozsvári (volt) polgármester (Georghe Funar) tevékenysége, illetve a 2000 novemberében általános parlamenti és államelnöki választások. Ténylegesen a kutató arra volt kíváncsi, hogy a román és magyar diákoknak a három kérdéskörrel szembeni beállítódásainak milyen nemzeti/nacionalista paraméterei vannak. A kérdéskörökre formális (mesterségesen provokált, kutatási) és informális (természetes, spontán élethelyzetben) körülmények között kérdezett rá. Dolgozata lényegében két egyenlő terjedelmű részre tagolt, amit végkövetkeztetéssel zár.

Az első rész következtetése – ismétlésképpen, ebben a részben a szervezett formában szerzett adatok értelmezését adja – a kérdésben minimális jártasságú hazai olvasó számára nem szolgáltat meglepő eredményeket. Eszerint a román egyetemisták inkább ellenzik a kolozsvári önálló állami egyetem felállításának a gondolatát, főleg racionalizálható érvekre támaszkodva („nem tudnak a magyarok majd megfelelő állást találni”, „a román nyelvű képzés hatékonyabb”, „szeparatizmushoz vezet”), a magyar diákok pedig inkább támogatják. Továbbá, a polgármesterrel szembeni attitűdök is nemzeti hovatarozás szerint szegmentálódnak: a román diákok tendenciája, hogy kedvezőbben ítélik meg a tevékenységét, de szakmai, képességbeli alapokon („jó városgazda”, „tisztán tartja a várost”), míg a magyarok magyarellenessége miatt nem fogalmaznak meg kedvező véleményeket. Végül, a választásokkal kapcsolatosan Fox azt állítja, hogy a nemzeti politika hatása a magyar diákok esetében sokkal erősebb, mint román társaik esetében, hiszen a hozzávetőlegesen egyenlő arányú részvételi szándék mellett a magyarok túlnyomó többsége az RMDSZ-re adja le a voksát.

A második rész némiképp árnyalja ezeket a megállapításokat. Legfontosabb alap gondolata, hogy eltérően a formális kérdezési helyzetben szerzett adatoktól, a diákok lényegében közömbösek a politika iránt (politika alatt továbbra is nemzeti politikát ért a szerző, még ha ez explicit formában nincs is megfogalmazva), politikaellenesek, a politika nem érezteti közvetlen hatását a diákok etnikumtól független, azonos mindennapi élethelyzeteiben. Sőt, Fox puha adatai mint ha rációlnának az első rész megállapításaira, hiszen az etnikumon keresztül ható és a nyilvános nemzeti diskurzus által determinált beállítódások a „valóság talaján” mintegy szétszakadnak, vagyis a pragmatikus megfontolások egymáshoz közelítik a román és magyar diákokat. A három kérdéskör a közös/azonos tényvalóság (lakás- és anyagi helyzet, szabadidős tevékenységek) által meghatározott „diák közbeszédben” egyáltalán nem is jelenik meg: a spontán narratívák nem nemzeti terminusokban strukturáltak és a (nemzeti) politika alig vagy marginálisan, de mindenképpen negatív konnotációkban, kellő distanciával jelenik meg. Így a szerző szerint a diákok politikai aktivitása csekély, a közügyekkel szembeni magatartásuk igen passzív, összességében az apatikusság jellemző őket leginkább.

A tanulmánynak két fő következtetése van. Az első szerint az eltérő technikával szerzett adatok eltérő következtetésekhez vezetnek. A másik következtetés akár a legfontosabb megállapításnak is tekinthető, miszerint: habár a diákok képesek politikai kérdéseket nemzeti terminusokban (is) értelmezni – lényegében reprodukálni a nacionalista diskurzus logikáját és érvrendszerét – a rutinszerű élethelyzetekben megfogalmazott interpretációknak semmiféle nemzeti politikai töltete nincsen – egyszerűen nem beszélnek róla: tehát a nacionalista politika célt-tévesztett.

Jon E. Fox tanulmánya, habár alapjába véve korrekt, mégis a kérdésben kicsit is járatos hazai olvasó számára nagyon felületesnek tűnik, „kéznél lévő” tudást rendszerez. Ugyanakkor, a látólag inkonzisztensnek tűnő attitűdök leírásában teljesen eltekint a kérdésben bőven rendelkezésre álló hazai tanulmányok megállapításaitól (itt példaként csak a szintén kolozsvári diákok politikával szembeni magatartásait vizsgáló WEB 6.-7. román illetve 10. magyar lapszámára gondolok), akárcsak a tágabban értelmezett román politikai kultúra-kutatás más eredményeitől (például Mungiu, 2001). Továbbá a diákok vélt vagy valós „apátiájára” vonatkozó megállapítása nem csupán normatív – nincsen megfogalmazva, mi az apátia ellentéte és mi a használt vonatkoztatási rendszer, csupán sejtethető, hogy talán a politikai-ideológiai terminusokban való valóságértelmezés lenne az – hanem teljesen hiányzik a teljes népe sszehasonlítás: a korábbi vizsgálatok éppen azt emelték ki, hogy a kolozsvári diákok az országos átlaghoz képest sokkal aktívabbak (lásd például Geambaşu-Pásztor, 2002 vagy Péter, 2000; 2002). Persze az is kérdéses lehet, hogy a nacionalista politikák elsődleges címzettjei a diákok volnának.

FORRÁSJEGYZÉK

Fox, Jon E.: „*Missing the Mark: Nationalist Politics and Student Apathy*” (*Célt-tévesztve: Nacionalista politikák és diákapátia*) *East European Politics and Societies* Vol. 18. No. 3. p. 363–393 ISSN 0888–3254. 2004.

Gál-Borus László: Kire szavaz(na) a kolozsvári magyar diák? In *WEB 2002/10* p. 35–39.

Geambaşu Réka–Pásztor Gyöngyi: A Babes-Bolyai Tudományegyetem magyar hallgatóinak politikai beállítottsága és értékorientációja. In *Bárdi Nándor és Fedinec Csilla (szerk.) Ethnopolitika*. Budapest, 2003, Teleki László Intézet p. 237–250.

Kiss Tamás–Sólyom Andrea (szerk.): *Civil Kurázszi. A Babes-Bolyain tanuló diákok politikai és állampolgári kultúrája*. Kolozsvár, 2000, Max Weber Kollégium.

Kligman, G.: *The Politics of Duplicity. Controlling Reproduction in Ceausescu’s Romania*. 1998, University of California Press.

Magyari Nándor L.–Péter László: Az egyetemről magyar diák szemmel. In *Korunk*, 1997/4. p. 112–119, Kolozsvár.

Mungiu-Pippidi, Alina: *Politica dupa comunism*. Bucureşti, 2001, Humanitas.

Péter László: Civil Kurázszi – Egyetemisták és civil társadalom Kolozsváron. In *Somai J. (szerk.): A civil szféra szerepe a közösségfejlesztésben*. p. 109–115, Kolozsvár, 2000, Alapítvány az Erdélyi Magyar Szervezetekért.

Péter László: „Az Aranykorszak örökösei?” A politikai szellem fenomenológiája. Szociológiai tanulmány a romániai átmenetről a kolozsvári BBTE diákjainak politikai kultúrája példáján. In *WEB, 2002/10*. p. 13–26, Kolozsvár, 2002 és *Bárdi Nándor és Fedinec Csilla (szerk.): Ethnopolitika*. p. 206–236, Budapest, 2003, Teleki László Intézet.

Sorbán Angéla (szerk.): *Szociológiai tanulmányok erdélyi fiatalokról*. Kolozsvár–Budapest, 2002, Akadémiai Kiadó–Scientia Kiadó.

Verdery, Katherine: *What was Socialism and what Comes Next?* New Jersey, 1996, Princeton University Press.